

«КӘСІБИ БАҒДАР» БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ МАМАНДЫҚ ТАҢДАУ НЕГІЗДЕРІ

Сәбитова Айым Наурызқызы. sabitova200631@gmail.com Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің «Дизайн» мамандығының 1 курс студенті, Атырау қаласы, Қазақстан Республикасы

Жұмабаева К.С. Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университетінің докторанты, Астана қаласы, Қазақстан Республикасы Ғылыми жетекшісі п.ғ.к, қауымдастырылған профессор – Е.С. Қоянғалиев.

Бүгінгі таңда республикада ел мектептерінде жүйелі кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жүргізуге бағытталған мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларды жүзеге асыру кезек күттірмейтін шара болып отыр. Көбіне болашақ мамандықты таңдау жауапкершілігі оқушының өзіне, оның отбасы мен туыстарына жүктеледі. Әдетте, оқушы өз таңдауында отбасын, достары мен мектеп кеңестерін басшылыққа алады. Осы зерттеудегі «кәсіптік бағдар» терминінің мақсаты көмек көрсету болып табылатын өзара байланысты іс-шаралар кешенін атау үшін қолданылады. Кәсіптік бағдар беру дегеніміз – педагогтардың, психологтардың және басқа да қызметкерлердің қоғамның қажеттілігіне қарай әрбір оқушының, білім алушының қабілеттілігі мен бейімділігін ескеріп, кәсіптік қызығуы мен қабілеттілігін қалыптастыруға және мамандық таңдауға көмектесуде мақсатты істелетін жұмыс. Мамандық туралы жеткіліксіз білу – мамандық таңдауда кездейсоқтыққа әкеліп соқтырады. Мамандық таңдауда қателесу уақыты келгенде таңдаған мамандығын жек көріп, жұмыс орнын жиі өзгертуге себепші болады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына сәйкес, кәсіби бағдар беру – білім алушыға оның білім беру және кәсіптік мүмкіндіктер саласындағы құқықтарын іске асыруда ақпарат және консультациялық көмек беру, кәсіптік және кәсіптік мүмкіндіктерге сәйкес кәсіп пен оқу орнын саналы түрде таңдау деп түсіндіріледі [1]. Мамандық таңдау – әр адамның еңбек өмірбаянының маңызды кезеңі. Табысты мансап ол тамаша білім және таңдалған жоғары даму қарқыны болып табылады. Еңбек нарығына көшу тек түзетулер енгізіп қана қоймай, тәсілдерді де жастардың кәсіби өзін-өзі анықтау теориясы мен практикасын дамытуға айтарлықтай өзгертті. Мамандық таңдау – бұл жеке маңызды мәселе, бұл өмір салтын таңдау, даму жолдары, таңдау [2]. Мектептегі кәсіптік бағдар беру жұмысының негізгі міндеттері: ● оқушыларды көпшілік мамандықтар туралы түсінікпен қаруландыру; 71 ● кәсіптік қызығуы мен бейімділігін, қабілеттілігін қалыптастыру және дамыту мақсатында оқушылардың дара ерекшеліктерін зерттеу; ● мектеп бітірушілерге мамандық таңдауға көмектесу; ● оқушыларды белгілі мамандықтың түрін меңгеруге бейімдеу; Кәсіптік бағдарлаудың екі түрі бар. Тар базадағы кәсіптік бағдар мыналардан тұрады, мамандарды дайындайтын оқу орнында оқушылар барлық ерекшеліктерін ашады олардың алдағы қызметі. Кең базада кәсіптік бағдар беру танысуды көздейді мамандықтар әлемімен әлі өз таңдауын жасамаған жастар. Ал, мамандық таңдау формуласының үш факторы бар: Бірінші фактор кәсіби фокусты, қызығушылықты, адамның бейімділігін, қалауын қамтиды. Біз бұл факторды бір сөз тіркесі деп атай аламыз: «Мен не қалаймын». Егер біз өзімізді қызықтыратын және игергіміз келетін мамандықтардың тізімін жазсақ, бұл тізім өте ұзақ болар еді. Бірақ мамандық таңдауда бір «Мен қалаймын» аз. Екінші фактор күшіне енеді. Екінші фактор денсаулық жағдайын, жеке ерекшеліктерін қамтиды. Сіздердің біреулеріңіз белсенді әрекеттерге бейім, ал біреу назар аударуды, табандылықты қажет ететін жұмысты орындауды ұнатады. Мұнда сіз өзіңіздің білім деңгейіңізді және жеке қабілеттеріңізді,

қызметтің әртүрлі салаларындағы хабардарлықты, интеллектуалды даму деңгейін ескеруіңіз керек. Мамандық таңдауда отбасының материалдық жағдайы да үлкен маңызға ие. Екінші факторды «мен не істей аламын» деген бір сөз тіркесі деп атауға болады. Егер сіз өзіңіздің қызығушылықтарыңызға сәйкес жазған мамандықтар тізімі болса, біз сіздің мүмкіндіктеріңізге сәйкес өңдейміз, ол қысқа, бірақ нақты болады. Үшінші фактор өңірлік еңбек нарығының ерекшелігін, осы мамандыққа сұранысты, сондай-ақ кәсіптік мансап құру, оның ішінде сабақтас мамандықтарды игеру мүмкіндігін қамтиды. Үшінші факторды бір сөз тіркесі деп атауға болады: «не керек». Өңделген тізімнен біз еңбек нарығында қажет мамандықтарды таңдай бастаймыз және адамға кәсіби мансап құруда көбірек мүмкіндіктер береміз (кәсіби тұрақты тік өсу-төмен лауазымнан басталады және одан әрі жұмысшы, шебер, бригадир, ауысым бастығы және т. б. сияқты жоғары және жауапты лауазымдарға ауысады). Көлденең, жұмыс орнындағы адам байланысты мамандықтардың кең спектрін игеріп, өз шеберлігін жетілдірген кезде, мысалы, құрылыс техникасы жұмыс орнында қосымша мамандықтарды игере алады: бетоншы, тас қалаушы, плитка, мозаика және т.б.). Материалдар мен әртүрлі әдебиеттерді зерттегеннен кейін кәсіптік бағдарлаудың мақсатын мамандық таңдауға көмектесу үшін қысқартуға болады, яғни. өзін-өзі түсіну, сонымен қатар сіздің қызығушылықтарыңызды, бейімділіктеріңізді, жеке қасиеттеріңізді, жеке ерекшеліктеріңізді, денсаулық ерекшеліктеріңізді, еңбек нарығындағы мамандықтарға деген сұранысты білу және осыны ескере отырып, мүмкін болатын қызмет түрін табу өзіңізді сәтті қолданыңыз. Оқу процесінде кәсіптік бағдар беру жұмысы келесі нысандар арқылы жүзеге асырылады: мамандық таңдау бойынша арнайы курс; сабақ; факультативтер; пәндік үйірмелер; оқушылардың ғылыми қоғамы; олимпиадалар, конкурстар; тақырыптық кештер; пәндер бойынша консультанттар топтарының жұмысы; пәндер бойынша тақырыптық газеттер. Кәсіптік бағдарлауды психологиялық қолдау маңызды фактор болып отыр. табылады, өйткені кәсіптік бағдарлау тобының қызметі қандай әдістермен және жұмыс түрлерімен жүзеге асырылатыны өте маңызды [3]. Мамандық таңдау кезінде мектеп түлегі көптеген сұрақтарға тап болады, кейде өте қайшылықты. Көптеген ата-аналар баласының болашағы туралы ойлана отырып, баланың мүмкіндіктері мен тілектеріне емес, болашақ мамандықтың беделі мен табыстылығына назар аудара отырып, баланың пікірі мен қабілеттерін ескермейді. Балалардың өздері әрдайым бағытты дұрыс таңдай бермейді, көбінесе сән үрдістерін ұстанады немесе достары мен 72 пұттарының әсерінен әрекет етеді. Тағы бір мәселе – ата-аналар мен мектеп оқушыларының хабардарлығы. Көбінесе студент белгілі бір мамандықтарға назар аудармайтын жағдай туындайды, өйткені ол осы мамандықтардың адамдарының не істейтінін білмейді. Студенттердің болашақ мамандықты таңдауын талдай отырып келесі негізгі мотивтерді оларды алты топқа бөлу арқылы ажыратуға болады: ● жалпы мотивация; ● мамандықтардың романтикасы; ● танымдық сипаттағы мотивтер; ● мамандықтың әлеуметтік маңыздылығын көрсететін мотивтер; ● мысалға сілтеме; ● ынталандырылмаған таңдау. Табиғаты бойынша барлық мотивтерді төрт топқа бөлуге болады: ● еңбек қызметінің осы бағытын таңдаудың орындылығын нақты және дәлелді түрде негіздейтін мотив; ● мотивация анық емес, жеткілікті түрде дәлелденбеген ● мотивация сенімсіз, дәлелденбеген; ● дәлелденбеген мотивация. Мамандық таңдау проблемасының тағы бір аспектісі – баланың бейімділігі. Бейімділік ұғымын объектіге белсенді, жасампаз көзқарасы бар ынталандыру" деп түсіну керек. Әдетте, оқушы көбірек бейім сабақтарға көп уақыт жұмсайды және сонымен бірге тілекпен жұмыс істейді. Егер адам сонымен бірге осы қызметте (оқу немесе еңбек) белгілі бір нәтижелерге қол жеткізсе, онда бұл әрекеттің қабілеттері туралы айтуға болады. Қабілеттің негізгі көрсеткіші жаңа білімді игерудің жеңілдігі және дағдыларды жетілдіру жылдамдығы, қызметтің жоғары нәтижелеріне қол жеткізу болып саналуы керек. Кәсіптік

бағдар беру мақсатында оқушылардың қабілеттерін анықтау туралы айтатын болсақ, бұл тек мектеп бағдарламасының білімін ғана емес, сонымен қатар белгілі бір мамандықтарды игеруге бейімділікті білдіреді. Кәсіптік бағдарлаудың мақсаттары мен міндеттері кәсіптік бағдарлаудың өзі дамыған теория мен әдіснамаға сүйене алатын кезде толық көлемде сәтті жүзеге асырылады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, еңбек нарығында бәсекелесуге қабілетті білікті жұмысшылар мен мамандар даярлау, олардың біліктілігін арттыру» деп көрсетіледі. Кәсіп ұғымының педагогикалық және психологиялық сипаттамасын түсінуден бұрын түсініктің кейбір анықтамаларына тоқталсақ. С.И. Ожегов сөздігі бойынша: «Еңбек әрекетіндегі негізгі қызмет түрі» [4]. Қазақ Совет Энциклопедиясы мынадай анықтама береді: «... белгілі бір білім және еңбек машықтығына қажет ететін еңбек қызметінің түрі. Бұлар жалпы және арнаулы білім алу, күнделікті тәжірибе арқылы шыңдалады, кәсіптің шеңберінде еңбек қызметінің неғұрлым өзіндік жағымен ажыратылатын мамандықтар қалыптасады, бірқатар кәсіптер бірнеше мамандықтар қамтиды» [5]. Америкалық зерттеуші Э. Гринвуд өз еңбегінде кәсіптің келесі мағыналық құрамдас бөліктерін көрсетеді: кәсіби топ өкілдері иеленетін билік; қоғамдағы ықпалы, бедел; арнайы білімдер жүйесі; өз кәсібіне байланысты ережелер мен нормалар жүйесін бекітетін корпоративті бюрократиялық құрылымның және кәсіпқой мамандар қауымдастығының болуы; кәсіби мәдениет [6]. Жалпы «profession» ұғымын шетелдік ғалымдар көп зерттегені байқалады. Зерттеу жұмысын жүргізу барысында «Скопус» библиографиялық және реферативтік 73 базасынан «profession» кілт сөзі арқылы іздеу барысында барлығы 147 850 материал табылды. Жарияланған материалдар базаның 27 саласына қатысы бар және 824 жарияланымның салалары белгісіз. М. Антеби, К. К. Чан және Дж. Ди Бениньо [7] кәсіпті зерттеудің үш «объективін» атап көрсетеді: қалыптасу, әрекет, қатынастар. Осы әрбір көрсеткіш кәсіби мәртебеге қалай жететіндігі мен қолдау табуына түрлі түсініктер қалыптастырып, кәсіби сәйкестендірудің эволюциясын көрсетеді. Біздің ойымызша, бұл «объективтер» «кәсіп» ұғымына байланысты көптеген түсініктерді, оның ішінде кәсіби бірегейлікті анықтауға көмектеседі. Негізінен «кәсіп» ұғымы «мансап» және «мамандық» түсініктерімен де тығыз байланысты. «Мансап» ұғымы қоғамдағы кәсіби өзгерістерді білдірсе, «мамандық» түсінігі кәсіби әрекеттің ішкі құрылымдануын айқындайды. Кең мағынада мансап әлеуметтік экономикалық жағдайдың өзгерістері, мәртебелік-рөлдік сипаттамасы, еңбек әрекетіндегі әлеуметтік белсенділіктің түрін қосушы ретінде адамның негізгі өмір салаларындағы кәсіби дамуының жалпы бірізділік кезеңдерін анықтайды. «Кәсіп» ұғымының педагогикалық және психологиялық мәселелері бойынша отандық ғалымдар да зерттеу жұмыстарын жүргізуде. Отандық ғалымдар арасында «кәсіп» ұғымын зерттеген ғылыми еңбектер саны аз екенін мойындауымыз қажет. Бұл ахуал шетелдік және ресейлік ғалымдардың еңбегіне сүйенуді талап етіп отыр. Отандық зерттеушілер арасынан Р. Даулеталиева Р. Жалимбетова Т., Сагнаева т.б. өз зерттеу жұмыстарында оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтаудағы педагог маманның мәртебесін анықтайды. Ол үшін авторлар қоғам мүшелерінің осы кәсіп иелерін құрметтеу дәрежесі, ұстаздардың әлеуметтік мәртебесін жақсартудың әлемдік тәжірибесін анықтау арқылы заманауи қоғамдағы мәртебесін ашуға ұмтылады. Зерттеу барысында тоғызыншы сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтаудағы диагностикалық нәтижелер ұсынылады. Берілген диагностиканың анықталған мәселелердің бірі ретінде педагог маманына түрткілерінің қалыптаспағандығы айтылады. Заманауи мектептердегі кәсіби бағдарлау бойынша жұмыс мазмұнын жаңартудың өзекті мәселелерін талдаған еңбекте А.Ш.

Досбенбетова мынадай пікір білдіреді. «Тұлғаның кәсіби өзін-өзі тану мәселелерін зерттеушілердің айтуынша, адам өз бейімділігі мен қабілетіне қарай бір емес, бірнеше кәсіпке бейім болады. Ата-аналардың кәсіби ұстанымдары да айтарлықтай маңызды фактор болып табылады: әлеуметтік және материалдық жағдайы, отбасылық династия немесе ата-аналардың балаларының белгілі бір кәсіпті иеленуге ықыласы. Э.А. Аманбаева, Н.Е. Жаксылыкова, Г.К. Кенбаева зерттеу жұмыстарында мамандық таңдау кәсіби бағдар жұмысының негізі екендігін дәйектейді. Авторлардың пайымдауынша, кәсіби бағдар беру мамандық таңдауда көмек беруге бағытталған жеке мүдделер, қабілеттер, тұлға бейімділігі мен еңбек нарығы сұраныстарына сай кәсіп таңдау процесін оңтайландыруды көздейді. Кәсіби бағдар дегеніміз – педагогтардың, психологтардың және басқа да қызметкерлердің қоғамның қажеттілігіне қарай әрбір оқушының, білім алушының қабілеттілігі мен бейімділігін ескеріп, кәсіптік қызығуы мен қабілеттілігін қалыптастыруға және мамандық таңдауға көмектесуде мақсатты істелетін жұмыс. Мамандық туралы жеткіліксіз білу – мамандық таңдауда кездейсоқтыққа әкеліп соқтырады. Мамандық таңдауда қателесу уақыты келгенде маңдаған мамандығын жек көріп, жұмыс орнын жиі өзгертуге себепші болады. Мектептегі кәсіптік бағдар беру жұмысының негізгі міндеттері: • Оқушыларды көпшілік мамандықтар туралы түсінікпен қаруландыру; • Кәсіптік қызығуы мен бейімділігін, қабілеттілігін қалыптастыру және дамыту мақсатында оқушылардың дара ерекшеліктерін зерттеу; • Мектеп бітірушілерге мамандық таңдауға көмектесу; 74 • Оқушыларды белгілі мамандықтың түрін меңгеруге бейімдеу; Мәселен, 5-8 сыныптарда оқушылардың политехникалық ой-өрісін кеңейту, оларды сол экономикалық ауданға қажетті кең тараған мамандықтың түрлерімен таныстыру керек. Ал 9-11 сыныптарда әрбір мамандықты терең оқытуға көңіл бөлініп, белгілі бір кәсіпке қызықтыру қабілеттілігін дамыту керек болып табылады. Бұл кездегі оқушылармен жұмыстың негізгі түрлері: факультативтер, техникалық үйірмелер, әр-түрлі мамандық таңдауға бағытталған клубтар және т.б. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңының 3 бабында білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың принциптері қамтылған. Олардың негізгілері мыналар: • баршаның сапалы білім алуға құқықтарының теңдігі; • білім беру жүйесін дамытудың басымдығы; • әрбір адамның зияткерлік дамуы, психикалық-физиологиялық және жеке ерекшеліктері ескеріле отырып, халықтың барлық деңгейдегі білімге қолжетімділігі; • білім берудің зайырлы, гуманистік және дамытушылық сипаты, азаматтық және ұлттық құндылықтардың, адам өмірі мен денсаулығының, жеке адамның еркін дамуының басымдығы; • адамның құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу; жеке адамның білімдарлығын ынталандыру және дарындылығын дамыту; • білім беру деңгейлерінің сабақтастығын қамтамасыз ететін білім беру процесінің үздіксіздігі; • оқытудың, тәрбиенің және дамытудың бірлігі; • білім беруді басқарудың демократиялық сипаты, білім беру жүйесі қызметінің ашықтығы; • білім беру ұйымдарының меншік нысандары, оқыту мен тәрбиенің нысандары, білім беру бағыттары бойынша алуан түрлі болуы. Сонымен қатар бұл заңда білім беру ұйымдарында саяси партиялар мен діни ұйымдардың (бірлестіктердің) ұйымдық құрылымдарын құруға және олардың қызметіне тыйым салынады [Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. Астана. 2007 ж.]. Қазіргі заманымызда оқушыларға сапалы білім мен саналы тәрбие беру әрбір ұстаздардың алдына қойған басты мақсаты деп ойлаймыз. Ал енді білім мен тәрбие беру сонымен қатар оқушыларға кәсіптік білім беру көптен қолға алынып жүр. Оқушылар мектеп бітірісімен белгілі бір кәсіп иесі болу керек. Бірақ оны іске асыру үшін және кәсіптік мамандық игермес бұрын кәсіптік бағдар жұмыстарына үлкен көңіл бөлу қажет. Оқушыларға кәсіби бағдар беру және болашақ мамандығын анықтап алуға ықпал жасау мектеп алдында тұрған міндеттердің бірі. Сондықтан психология мен педагогикада осы мәселеге үлкен көңіл аударылады. Әр

мектептің оқушыларды мамандыққа баулу және кәсіби бағдар беру жұмысының жоспары құрылып, оны жүзеге асыруға психологтың қосатын үлесі мол болуға тиіс. Мамандардың пікірінше баланы жас кезінен болашақ мамандығын саналы түрде анықтауға ата-аналар, психологтар мен педагогтар өз үлестерін қосуы керек екенін атап көрсеткен. Қазіргі кезде көптеген психологиялық зерттеу әдістемелері көмегімен баланың психофизиологиялық ерекшеліктерін зерттеп, қай салада қызмет атқаруға икем екенін болжамдап береуге болады. Атап айтсақ, темпераментті зерттеуге арналған Айзенк, Стреляу тестері, Басса-Дарки, Шмишек, Филипс жасаған мінез-құлық ерекшеліктерін анықтау әдістемелері, таным процестерін зерттеу және қабілеттіліктің түрлерін анықтау әдістемелері көмегімен әр адамның жеке даралық психофизиологиялық ерекшеліктерін нақты анықтауға болады. КСРО тұсында кәсіптік бағдар – мемлекеттің кадрларға деген сұранысын және адамның 75 өзіндік икемділігіне қарай мамандық таңдауының өлшемдер жүйесі (психологиялық педагогикалық, экономикалық және т.б. аталмыш мәселе төңірегінде көптеген зерттеу жұмыстары жүргізілген. Қазақстанның әлемдік бәсекеге қабілетті ел болу үшін талап – мектепте оқушыларға кәсіптік бағдар беру ғана емес, нақтылы кәсіби бағдарлау міндеті болып отыр. Қазақстан Республикасы 12 жылдыққа көшу бағдарламасының жалпы білім III сатысында тереңдетілген кәсіби бағдарлы білім беріледі. Онда оқушыларды дара қабілеті мен өзіндік қызығуларына қарай негізделген кәсіпке даярлықты жүзеге асырылады делінген. Оқушының бойында оқу мен еңбекті ұштастыру арқылы оның адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруды назарға алып, еңбекке қызығушылық мәселесіне тоқтала кеткен жөн. «Еңбек ұғымы» философия, педагогика, психология, әлеуметтану ғылымдары тұрғысынан кеңінен қарастырылған. Соның ішінде педагогика ғылыми еңбектің мәнін, адам тұрмысындағы еңбек әрекетінің орны мен рөлін, қоғам мен жеке тұлғаның дамуындағы оның маңызын түсінуге мүмкіндік береді. Педагогика ғылымында еңбек мәселесін ағылшын гуманисті Томас Мор (1516), XVII ғасырдағы француз материалисі, француз ағартушысы, философ Ж. Ж. Руссо, неміс педагогы А. Дистерверг т.б. қарастырды. Ал отандық мамандар қатарында оқушыларды еңбекке даярлаудың педагогикалық теориялық аспектілері: К. Е. Бержанов К. Ж. Қожахметова Б. К. Момынбаев және т.б., ал оқушыларға кәсіптік бағдар беруде еңбекке оқыту мен тәрбиелеу мәселелері бойынша Б. С. Дюсалиева, А. С. Иманғалиев, И. Имашев, Л. Х. Мажитова зерттеулері анықталған. Ғылыми әдебиеттерге жасаған талдау қызығушылық мәселесі қарастырылған зерттеулердің басым бөлігінде танымдық қызығушылықты қалыптастыруға аса мән берілгенін, бірқатарында эстетикалық қызығушылықты, кәсіпке қызығушылықты қалыптастыруды зерттелгендігін, ал еңбекке қызығушылықты қалыптастырудың өте аз қарастырылғандығын А. Ф. Ахматов, А. Д. Саблин көрсетті. Қызығушылықтың даму кезеңдерін Н. Г. Морозова, Г. А. Щукина, А. Е. Едігенова жан-жақты талдау нәтижесінде еңбекке қызығушылық ұғымына «тұлғаның еңбек түріне жағымды қатынасымен және осы саладан кәсіби білім, іскерлік, дағдыларын терең игеруімен байланысты еңбек іс-әрекетіне белсенді танымдық бағыттылығы» деп анықтама береміз. Мамандық таңдаудағы әлеуметтік негізге байланысты қарастырған ғалымдар: В. А. Поляков, В. Н. Шубин, С. Н. Чистякова болса, ал психологиялық – педагогикалық консультация, оқушылардың кәсіптік бағдарын, жеке тұлғаның икемділіктерін, қызығушылықтарын тәрбиелеу сұрақтары А.Т.Ковалев, И. Н. Назимов, Е. А. Климов, Г. Н. Шунин, С. Д. Рубинштейн т.б. еңбектерінде келтіріледі. Қазақстандық ғалым Жолмұхан Түрікпенұлының «Кәсіптік бағдар» еңбегінде кәсіптік бағдар пәнін оқу орындарында, орта мектептерде жоспарлау мен ұйымдастыру мәселелері, мектептің ата-аналармен және кәсіпорындармен бірлесіп атқаратын жұмыс түрлері жан-жақты баяндалған. Тәлім беру барысында шәкірттерді сынақтан өткізу, шыңдау жолдарын сөз еткен. Ал, кәсіптік бағыттылықтың сабақта және оқытудың басқа формаларында

ұйымдастыру мәселесін В. П. Басаргин, А. В. Мордовская, Г. Ф. Вечеренко еңбектерінде ашып көрсетеді. Ал Қазақстанда кәсіптік бағдар мәселелерімен Г. А. Уманов, А. П. Сейтешов, Б. Ж. Сыдықов, Л. В. Легонов, Б. А. Оспанов, Л. Х. Мажитова, Ж. Асқарова, Р. А. Озғамбаева және т.б. айналысты. Сонымен бірге студенттердің ұлттық киім үлгісін әзірлеу арқылы еңбекке қызығушылығын қалыптастыруға байланысты А. С. Сманованың «Студенттердің ұлттық киім үлгісін әзірлеу арқылы еңбекке қызығушылығын қалыптастыру» еңбегін атап өтуге болады [8]. Қоғамның даму тарихына байланысты, соған сәйкес еңбек тәрбиесі әр түрлі нысанда дамыды, жетілді, өзгерді, жаңарып отырды. Орта ғасырлық мектеп тәрбиесіне қарсы шыққан, чехтың ұлы педагогы, Я. А. Коменский (1592-1670) педагогикасының негізі-гуманизм мен 76 демократизм болғаны педагогика тарихынан белгілі. Демек, бұл тек педагогика емес, бүгінгі қоғамды қайта құрудың басты принципі-гуманистік және демократиялық принциппен үндес болып отыр. «Кәсіптік бағдар» түсінігі көптеген ғылыми түсініктер сияқты бір орында қалып қоймайды. Ол қоғамның мақсатының көзқарасына, тапсырмаларына, әдістеріне, формаларына, кәсіптік бағдардың мағынасына қарай дамып отырады. Бұл түсініктің өзгеруі келтірілген анықтамалармен өзара байланысты, оның әр қайсысы кәсіптік бағдардың сол немесе басқа да аспектілеріне әсерін тигізеді. Сондықтан кәсіптік бағдардың жалпы анықтамасын бермес бұрын оның негізгі 3 құраушысын нақтылап алайық: «іс-әрекет», «мамандық», «бағдар». Философиялық сөздіктерде «іс-әрекет» түсінігі адамның спецификалық формасы табиғатқа қарым-қатынасын, оны саналы түрде өзгерту және пайдалану белсенділігі ретінде анықталады. «Іс-әрекет» ұғымының қарастырып отырған «кәсіптік бағдар» ұғымына енгізілуі кәсіптік бағдар ұғымын тек практика жағынан емес, теориялық іс-әрекет ретінде, нақтылап айтсақ, белгілі бір білім дәрежесін ғана емес сол білімді меңгерудегі іс-әрекетті пәнаралық ғылыми бағытты көрсетеді. Кәсіптік бағдарда практикалық іс-әрекет туындап, теориямен толықтырыла түседі, нәтижесінде кәсіптік бағдарда теориялық және практикалық іс-әрекетті ажырамас бөлік ретінде қарастырамыз. «Кәсіп» белгілі бір еңбек іс-әрекеті. «Мамандық»-қарапайым өмір сүру көзі болып табылатын және қандай да бір дайындықты, жауапкершілікті талап ететін еңбек қызметінің маңызды бөлігі. Атақты ғалым академик С.Г.Струмилиннің ойы бойынша, бір-біріне жақын мамандықтар топтарға біріктірілуі мүмкін, мысалы, металл өңдеушілер, ағаш өңдеушілер, музыканттар және т.б. Мамандық таңдау – өте жауапкершілікті және маңызды іс [9].

Қолданылған әдебиеттер тізімі: 1. Білім туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_2. Пряжников Н. С. Методы активизации профессионального и личностного самоопределения // НПО «Модэк». - М., 2002. 250 с. 3. Резапкина Г.В. Психология и выбор профессии. М.: Генезис, 2005. 200 с. 4. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под общей ред/ С.П. Обнорского. М. – 848 с.1; 574. 5. Қазақ Совет Энциклопедиясы (1973) Бас редакторы М.Қ. Қаратаев. Алматы: Қазақ Совет Энциклопедиясының Бас редакциясы. Т. 5. – 656 б. 6. Greenwood E. (1957) Attributes of a Profession // Social work. №2 (3). - P. 45-553. 7. Anteby M., Chan C.K., DiBenigno J. (2016) Three Lenses on Occupations and Professions in Organizations: Becoming, Doing, and Relating // The Academy of Management Annals. №10 (1). – P. 183-244. 8. Сманова А.С. Студенттердің ұлттық киім үлгісін әзірлеу арқылы еңбекке қызығушылығын қалыптастыру. Алматы, 2010. 9. Струмилин, С. Г. Очерки экономической истории России и СССР. -М.: Наука, 1966. 513 с.